

B. Jelcina, což pro něj mělo fatální politické následky. Stalo se, že během krymského zajetí utrpěla Raisa Maksimovna Gorbačova mrtvici. Gorbačov, jehož jemný a starostlivý přístup k manželce byl dobře znám (a zpravidla dráždil sovětskou veřejnost), měl velké a zcela odůvodněné obavy o Raisin zdravotní stav. Nedokázal v té chvíli obětovat zdraví své milované ženy kvůli řešení naléhavých politických problémů (s. 609–610). Lze předpokládat, že by udělal totéž, i kdyby věděl, jakou politickou cenu za to zaplatí.

Monumentální Gorbačovův životopis Williama Taubmana vykresluje působivý obraz Gorbačovova života a nabízí mnohostranný portrét tohoto muže a politika. Jak autor píše, „Gorbačov byl vizionář, který proměnil svou zemi a svět – i když nic z toho nedokázal v takové míře, jak chtěl“ (s. 674). Autor se netají svými sympatiemi ke Gorbačovovi. Snaží se rekonstruovat jeho myšlenky a podává jeho verzi událostí, zároveň však neskrývá jeho rozpory a nekonzistence.

Igor Zavorotchenko

Michael FARRENKOPF – Andreas LUDWIG – Achim SAUPE (eds.)

Logik und Lücke. Die Konstruktion des Authentischen in Archiven und Sammlungen

(= Wert der Vergangenheit; Bd. 2)

Göttingen, Wallstein Verlag 2021, 287 s., ISBN 978-3-8353-3797-8.

Achim Saupe a Andreas Ludwig z Leibniz-Zentrum für Zeithistorische Forschung v Postupimi a Michael Farrenkopf z Deutsches Bergbau-Museum v Bochumi editovali pozoruhodný svazek, jehož záměr vyjadřuje podtitul knihy: konstrukce autenticity v archivech a sbírkách. Text přináší výsledky konference v Deutsches Museum roku 2019 („Logik und Lücke Zur Konstruktion des Authentischen in Archiven und Sammlungen“). Je jedním z řady výstupů na poli výzkumu historické autenticity jako jednoho z významných témat německé historické vědy, jak o tom svědčí Leibniz-Forschungsverbund „Historische Authentizität“ let 2013–2021, na nějž navázal v roce 2021 zahájený Leibniz-Forschungsverbund „Wert der Vergangenheit“.

Recenzovaná kniha spadá do tematické řady dalších svazků k tématu historické autenticity, editorsky (spolu)připravených Achimem Saupe. Za pozornost stojí naposledy vydaný objemný „Handbuch Historische Authentizität“ zahrnující na sedmdesát příspěvků, které interdisciplinárně interpretují pojem historické au-

tenticity na celé řadě rovin a kontextů.¹ Zmínit lze ale i svazek „Weitergabe und Wiedergabe“ zaměřující se na autenticitu nemateriálního kulturního dědictví,² „Gebaute Geschichte“ interpretující historickou autenticitu jako faktor podílející se na utváření identity měst a regionů³ nebo úvodní svazek „Historische Authentizität“.⁴

Kniha „Logik und Lücke“ položila akcent na rozvinutí pojmu historické autenticity ve vztahu k archivům a sbírkám. Členěna je do třech sekcí: „Logiky sbírek a pořádání“, „Ztráta a ‚mezera‘ jako kategorie historické autenticity“ a „Přechodové sbírky“. Vychází tezí a společným jmenovatelem jinak dosti různorodých textů je předpoklad, že autenticitu v rámci sbírkotvorné činnosti muzeí a knihoven stejně jako v případě archivních souborů a fondů nemáme vnímat jako něco daného, neproblematického, jako něco, co tyto paměťové instituce jednoduše uchovávají a co předkládají návštěvníkům a badatelům. Kniha usiluje problematizovat samotnou kategorii autenticity a zejména klade důraz na její konstruktivní charakter. Táže se, jak se utváří autenticita během sbírkotvorné činnosti a formování archivů. Proto se text ptá po „logice“ sbírek a pořádání a proto se dále zaměřuje na fenomén toho, co ve sbírkách a archivních fondech dochováno nebylo, a ptá se, z jakých důvodů tyto mezery vznikly. Jelikož kniha chce být současně interpretací, nejde jí pouze o konstatování, že některé části dokumentace absentují, nýbrž zamýšlí se vůbec nad tím, v jakém smyslu je platná zásada *Quod non est in actis, non est in mundo*.

Na autorském kolektivu lze ocenit zahrnutí řady odborníků z muzeí a archivů a nikoliv pouze akademiků. Ponecháme-li stranou diskuze nad tím, zda existuje či nikoli samostatná vědecká disciplína archivní věda,⁵ jsou archivnictví a muzejnictví aplikované obory, a tudíž zohlednění konkrétní archivní, respektive muzejní praxe do analýz je navýsost důležité. To se ostatně stalo kamenem úrazu jinému počínu německé vědy, když v roce 2016 vyšel text ambiciózně nazvaný „Handbuch

1 Martin SABROW – Achim SAUPE (eds.), *Handbuch Historische Authentizität*, Göttingen 2022.

2 Achim SAUPE (ed.), *Weitergabe und Wiedergabe. Dimensionen des Authentischen im Umgang mit immateriellem Kulturerbe*, Göttingen 2021.

3 Christoph BERNHARDT – Martin SABROW – Achim SAUPE, *Gebaute Geschichte. Historische Authentizität im Stadtraum*, Göttingen 2017.

4 Martin SABROW – Achim SAUPE, *Historische Authentizität*, Göttingen 2016.

5 Naposledy k tomu Ludmila SULITKOVÁ, *Archivistika a role pomocných věd historických – výhledy do 21. století (podněty pro diskusi)*, in: Marie Bláhová – Mlada Holá – Klára Woitschová (eds.), *Pomocné vědy historické v současné historiografii a archivnictví*, Praha 2018, s. 306–318, zde s. 312.

Archiv“.⁶ O klasickou archivní příručku rozhodně nešlo a text byl natolik vzdálen konkrétní archivní realitě, že se výsledný počín blížil spíše prázdnému teoretizování. Textu „Logik und Lücke“ se to však nepříhodilo. Pozitivně na něm lze hodnotit snahu o propojení praktické a aplikované roviny se snahou o teoretickou analýzu.

Kniha ovšem trpí obecným neduhem sborníků: zejména celkovou obsahovou nesourodostí až nahodilou výběrovostí sledovaných tematik, danou rozdílnými výzkumnými akcenty členů autorského kolektivu. Kniha tak například zcela pominula německé státní archivy, zejména Spolkový archiv (Bundesarchiv) a jednotlivé zemské archivy („Landesarchive“), nevšímá si městských a komunálních archivů, ale absentují rovněž církevní archivy a významné segmenty specializovaných archivů, jako například archivy politických stran či podniků.

Namísto nich se kniha obrací např. k archivům spravujícím vizuální dokumenty, archivům umění (Birgit Jooss: „Archiv oder Sammlung – Archive, Dokument oder Kunstwerk“), k archivům muzejních (Römisch-Germanisches Zentralmuseum v Mohuči) nebo vzdělávacích institucí či některým specializovaným archivům a archivním fondům (Bergbau-Archiv Bochum, archivy tzv. nových sociálních hnutí), které sice spadají do celkové „archivní krajiny“ („Archivlandschaft“), jak by řekli němečtí archiváři, přesto však představují specifický segment archivní sítě. Přestože recenzovaná publikace zamýšlí tematizovat kategorii autenticity ve vztahu k archivním materiálům a muzejním sbírkám na vybraných příkladech bez ambice na kvantitativní úplnost, přece torzovitost v knize reflektovaných kategorií archivů i muzejních sbírek a vynechání zásadních segmentů výslednému pojednání nesvědčí.

Autenticita představuje v oblasti archivů a archivnictví jednu z těch vůbec nejzásadnějších kategorií a současně charakteristických specifík. Pokud se dostala do samotného středu fokusu recenzované knihy, měl být její analýze ve vztahu k archivům (i muzeím) věnován podstatný prostor. To se však nestalo a ani úvodní kapitola z pera editorů („Logik und Lücke. Formen der archivischen und sammelnden Konstitution authentischen Wissens“) zde není dostatečná.

Na kategorii autenticity je úzce navázán rovněž provenienční princip jako další z fundamentů archivního oboru. Jedna z kapitol se sice na provenienční princip a jeho vztah k pertinenčnímu principu zaměřila (Elke Bauer: „Pertinenz und Provenienz – Die Vereinbarkeit des Unvereinbaren? Bildarchive und die Chance

6 Marcel LEPPER – Ulrich RAULFF (eds.), *Handbuch Archiv. Geschichte, Aufgaben, Perspektiven*, Stuttgart 2016. Recenze na tuto knihu: Mikuláš ČTVRTNÍK in: Sborník archivních prací LXVI, 2016, č. 2, s. 566–573.

des digitalen Wandels“), pojednala je však ve velice specifickém a úzkém horizontu obrazových archiválií, vycházejíc primárně z příkladu archivních fondů Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung, tedy autorčině působišti, a se specifickým akcentem na přechod od analogové k digitální archivaci těchto materiálů. Autorka přitom pominula podstanou německou i neněmeckou literaturu o teoretické a metodologické stránce provenienčního principu v archivnictví a na textu je to znát. Je to o to kurioznější, že autorka řadu let působila při Herder-Institut für historische Ostmitteleuropaforschung, jehož sídlo se nachází jen pár set metrů od Archivschule Marburg, německé vysoké školy pro budoucí archiváře, disponující vynikající specializovanou knihovnou pro oblast archivnictví a zároveň jednoho z nejvýznamnějších vydavatelů odborné archivní literatury v Německu.⁷ Na této kapitole lze dobře ilustrovat slabé místo knihy, totiž výraznou převahu případového charakteru jednotlivých studií, jejich mnohdy velice úzký horizont a absence širšího rozhledu a syntézy.

Významný prostor je v knize věnován případům ztrát a mezer v dochované archivní a sbírkové dokumentaci. Na toto téma se zaměřila mimo jiné kapitola „Die 'Lücke im Archiv'. Über ein Gedankenmotiv des Verdachts“, jedna z nejlepších partií celé knihy, s dobrým přehledem po německé literatuře (méně již zahraniční) a se snahou o určitou syntézu. Jejím autorem je jedna z nejproduktivnějších osobností na poli archivní vědy, archivní teorie a metodologie v Německu – Dietmar Schenk, toho času vedoucí univerzitního archivu berlínské Universität der Künste a m.j. autor útlé originální monografie „Kleine Theorie des Archivs“⁸ a nejnovějšího pokusu o monografickou interpretaci a syntézu pojmu archivu a jeho role v dnešní společnosti „Archivkultur. Bausteine zu ihrer Begründung“.⁹ Další příspěvky k tématu ztrát a mezer v archivních materiálech nabízejí případové studie. Kniha pomíní některé významné zahraniční publikace věnující se ztrátám, ničení a dalším příčinám nedochování archivních dokumentů.¹⁰

7 Zejména jde o řadu „Veröffentlichungen der Archivschule Marburg“, která v roce 2022 dosáhla na 69. svazek. Přehled vydaných svazků: <https://www.archivschule.de/de/publikation/veroeffentlichungsreihe/> (10. 3. 2023).

8 Dietmar SCHENK, *Kleine Theorie des Archivs*, Stuttgart 2014 (2. přepracované vydání).

9 Dietmar SCHENK, *Archivkultur. Bausteine zu ihrer Begründung*, Stuttgart 2022.

10 Jen namátkou z novějších lze zmínit Michael MOSS – David THOMAS (eds.), *Archival silences. Missing, lost and, uncreated archives*, London, New York 2021; Igor FILIPPOV – Flocel SABATÉ (eds.), *Identity and loss of historical memory. The destruction of archives*, Bern, New York 2017; James LOWRY (ed.), *Displaced Archives*, London, New York 2017; *Archives et transparence, une ambition citoyenne*, Gazette des archives n°255, 2019. Srovnej ale také starší *Memory of the World*:

Po formální stránce lze knize vytknout, že neobsahuje rejstřík a chybí jí závěrečná bibliografie. Jednotlivé kapitoly nemají abstrakt a absentuje závěrečné resumé, obojí má nahradit úvodní editorská kapitola („Logik und Lücke. Formen der archivischen und sammelnden Konstitution authentischen Wissens“).

Přes uvedené kritické poznámky kniha stojí za pozornost. Nabízí vhled do některých z aktuálních debat zejména v okruhu profesních archivářů a muzejníků s ambicí poskytnout přesah do metodologických a teoretických úvah v okruhu těchto oborů. Pro historickou vědu je obohacující otevřít si hraniční výhledy směrem k oborům, které s ní v určitých ohledech sousedí a zejména v případě archivů současně slouží jako rezervoár primárních historických pramenů. Byť jde o rezervoár dnes možná vnímaný za stále více jako výraz čehosi vycházejícího z tradice a tvar postupně překonávaný, nahrazovaný rozličnými dokumentačními centry a podobně, tvar, o nějž ztrácí postupně zájem i významné segmenty samotné historické vědy, nejde či by nemělo jít o tvar překonaný. Recenzovaná kniha představuje ukázkou toho, v jakém smyslu archivy a muzea mohou být myšlenkově živými institucemi i v dnešní době.

Mikuláš Čtvrtník

Lost Memory – Libraries and Archives Destroyed in the twentieth Century, Paris 1996; *Memory of the World at Risk. Archives Destroyed, Archives Reconstituted*, Archivum 42, 1996.